

NOWA FORMUŁA EGZAMINU MATURALNEGO
Z JĘZYKA ŁACIŃSKIEGO I KULTURY ANTYCZNEJ

1. WYMAGANIA EGZAMINACYJNE

Wraz z wprowadzeniem w polskim systemie kształcenia ogólnego 4-letniego liceum uległy zmianie ramowe plany nauczania¹ oraz podstawa programowa². W przypadku języka łacińskiego i kultury antycznej początkowo zachowano status przedmiotu realizowanego wyłącznie w zakresie rozszerzonym w wymiarze 8h w cyklu kształcenia. W 2020 r. wprowadzony został jednak również przedmiot język łaciński i kultura antyczna realizowany w zakresie podstawowym³, ale nie wchodzi on w zakres wymagań egzaminacyjnych. Podstawa programowa dla zakresu rozszerzonego nie jest kontynuacją ani rozwinięciem podstawy programowej dla zakresu podstawowego. Język łaciński i kultura antyczna w zakresie podstawowym i w zakresie rozszerzonym to *de facto* dwa różne przedmioty, o różnym statusie, różnych celach kształcenia i wymaganiach ogólnych i mogą być realizowane niezależnie od siebie. Konsekwencją tych zmian było opracowanie i wdrożenie nowej formuły egzaminów maturalnych⁴. Zgodnie z przywołanymi aktami prawnymi egzamin maturalny z języka łacińskiego i kultury antycznej w formule 2023 może być zdawany wyłącznie na poziomie

---

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz. U. z 2017 r., poz. 703 ze zm.

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz. U. z 2018 r., poz. 467 ze zm.

³ Przedmiot realizowany wyłącznie w klasie pierwszej szkoły ponadpodstawowej, w wymiarze 1h w cyklu kształcenia, wybierany przez dyrektora szkoły spośród czterech możliwości: filozofia, plastyka, muzyka, język łaciński i kultura antyczna. Zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz. U. z 2019 r., poz. 639 ze zm.

⁴ Podstawę prawną, regulującą zasady przeprowadzania egzaminu maturalnego w formule 2023, stanowią dwa rozporządzenia: Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 26 lutego 2021 r. w sprawie egzaminu maturalnego, Dz. U. z 2021 r., poz. 482 oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 sierpnia 2022 r. w sprawie egzaminu maturalnego, Dz. U. z 2022 r., poz. 1644.

rozszerzonym, a wymagania egzaminacyjne są tożsame z wymaganiami określonymi w podstawie programowej dla zakresu rozszerzonego⁵. Dzielą się one na trzy grupy wymagań: w zakresie kompetencji językowych, interkulturowych oraz społecznych⁶.

Głównym celem w zakresie kompetencji językowych, a zatem także najważniejszym wymaganiem egzaminacyjnym, jest znajomość gramatyki oraz umiejętność rozumienia i tłumaczenia tekstu łacińskiego, przy czym w procesie egzaminacyjnym nie mogą zostać wykorzystane teksty łacińskie spoza kanonu określonego w podstawie programowej. Wymagania dotyczące kompetencji interkulturowej skupione zostały wokół znajomości oraz umiejętnościach rozumienia i interpretacji najważniejszych faktów, zjawisk i tekstów kultury antycznej oraz wpływu tradycji grecko-rzymskiej na kultury późniejsze. W podstawie programowej zdefiniowany został zamknięty katalog treści dotyczących: mitologii, historii starożytnej, literatury greckiej i rzymskiej, filozofii, spuścizny materialnej, życia publicznego i prywatnego w starożytnej Grecji i Rzymie oraz recepcji antyku. Wymagania w zakresie kompetencji społecznych podzielić można na dwie podgrupy: takie, które podlegają walidacji w trakcie procesu egzaminacyjnego, np. umiejętność dostrzegania znaczenia języka łacińskiego oraz kultury starożytnej Grecji i Rzymu dla kultury polskiej, europejskiej i światowej lub umiejętność wskazywania i interpretacji elementów tradycji antycznej obecnych we współczesnym świecie, oraz takie, które określić można jako metakompetencje i które nie podlegają walidacji egzaminacyjnej, a odnoszą się do świadomości antycznych źródeł cywilizacji europejskiej, świadomego uczestnictwa w kulturze, wagi systematyczności w uczeniu się czy też nabierania umiejętności szybkiego praktycznego zastosowania i ćwiczenia nowo nabytej wiedzy⁷.

W kontekście wymagań egzaminacyjnych wspomnieć należy także o zmianach, które mają obowiązywać w latach 2023 i 2024. Z powodu skutków edukacyjnych pandemii koronawirusa SARS-CoV-2 i wdrożonego czasowo w szkołach nauczania zdalnego postanowiono ograniczyć wymagania zawarte w podstawie programowej i wprowadzić ograniczony katalog treści kształcenia obowiązujący

---

⁵ Nowelizacja rozporządzenia w sprawie podstawy programowej dokonana w 2020 r. nie wprowadza żadnych zmian w odniesieniu do zakresu rozszerzonego przedmiotu język łaciński i kultura antyczna. Jest to rozporządzenie wprowadzające zakres podstawowy. Por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 czerwca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz. U. z 2020 r., poz. 1248.

⁶ Zob. Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła ponadpodstawowa. Język łaciński i kultura antyczna, materiały dostępne na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji: <https://www.ore.edu.pl/2018/03/podstawa-programowa-ksztalcenia-ogolnego-dla-liceum-technikum-i-branzowej-szkoly-ii-stopnia/> (dostęp 9.05.2023 r.).

⁷ Więcej informacji na temat wymagań ogólnych i szczegółowych, określonych w podstawie programowej, można znaleźć w: J. RYBA, *Języki klasyczne i kultura antyczna w zreformowanym liceum ogólnokształcącym*, Eos CVI 2019, s. 319–322.

w sesjach egzaminacyjnych 2023 i 2024⁸. W zakresie kompetencji językowych usunięte zostały lub zawężone wymagania odnoszące się do znajomości form i struktur gramatycznych, które są rzadkie, nieregularne i oboczne oraz mogą być zastąpione innymi odpowiednikami syntaktycznymi i semantycznymi lub objaśnione pod tekstem. W zakresie kompetencji kulturowych usunięto niektóre wymagania, a inne zawężono do najbardziej reprezentatywnych przykładów, ilustrujących poszczególne zagadnienia kulturowe i niezbędnych do weryfikacji stopnia opanowania przez zdających wymagań szczegółowych z zakresu kultury starożytnej Grecji i Rzymu. W zakresie kompetencji społecznych zrezygnowano z wymagań, których nie da się zweryfikować w procesie egzaminacyjnym. Ponadto w niewielkim wymiarze ograniczony został kanon tekstów. Usunięte zostały te teksty, których rozumienie i przekład wymaga pogłębionej, często nawet wykraczającej poza wymagania podstawy programowej, wiedzy na temat kontekstu historyczno-literackiego. Od 2025 r. egzamin maturalny w formule 2023 będzie przeprowadzany na podstawie pełnych wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego.

2. STRUKTURA ARKUSZA EGZAMINACYJNEGO I TYPY ZADAŃ

Struktura arkusza egzaminacyjnego opisana została w dostępnym na stronie internetowej Centralnej Komisji Egzaminacyjnej *Informatorze o egzaminie maturalnym z języka łacińskiego i kultury antycznej od roku szkolnego 2022/2023*⁹. Publikacja ta zawiera krótkie wprowadzenie na temat nowej formuły egzaminu oraz przykładowe zadania egzaminacyjne, do których przyporządkowane zostały konkretne wymagania ogólne i szczegółowe zawarte w podstawie programowej. Zamieszczone zostały także rozwiązania, w tym także przykłady niestandardowych możliwości ich realizacji, oraz schemat punktowania. Dzięki temu *Informator* stanowi ważne opracowanie pomocnicze zarówno dla uczniów przygotowujących się do egzaminu maturalnego z języka łacińskiego i kultury antycznej, jak i dla nauczycieli poszukujących praktycznych wskazówek do pracy z maturzystami.

Arkusz egzaminacyjny w formule 2023 składa się z trzech części: tłumaczenie tekstu wraz z zadaniami do tłumaczonego tekstu, test kulturowo-gramatyczny i zadania interpretacyjne. Maksymalna liczba punktów możliwych do uzyskania za rozwiązanie całego arkusza wynosi 50, a szczegółowy udział procentowy poszczególnych części przedstawia poniższa tabela.

---

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 10 czerwca 2022 r. w sprawie wymagań egzaminacyjnych dla egzaminu maturalnego przeprowadzanego w roku szkolnym 2022/2023 i 2023/2024, Dz. U. z 2022 r., poz. 1246.

⁹ https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Informatory/Informator_jezyk_lacinski_kultura_antyczna.pdf (dostęp: 9.05.2023 r.).

ARKUSZ EGZAMINACYJNY W FORMULE 2023	
CZĘŚĆ ARKUSZA	UDZIAŁ PROCENTOWY
tłumaczenie tekstu	50%
zadania do tłumaczonego tekstu	10%
test kulturowo-gramatyczny	20%
zadania interpretacyjne	20%

W nowej formule określona została także liczba poszczególnych zadań oraz przypisana im wartość punktowa: 1 zadanie translacyjne (łącznie 25 punktów), 3–5 zadań do tłumaczonego tekstu (łącznie 5 punktów), 6–10 zadań w teście kulturowo-gramatycznym (10 punktów) i 2 zadania interpretacyjne (10 punktów). Łącznie więc arkusz egzaminacyjny w nowej formule może zawierać od 12 do 18 zadań¹⁰. Z typologicznego punktu widzenia zadania egzaminacyjne można podzielić na dwie grupy: interlingwalne i intralingwalne.

Zadania interlingwalne to takie, w których zdający dekodują i kodują komunikaty i treści w języku łacińskim i polskim. Zadania intralingwalne natomiast polegają na wykonywaniu operacji językowych w obrębie jednego języka. Ze względu na specyfikę przedmiotu, prymat sprawności receptywnych i znaczne ograniczenie produktywnych, w arkuszu egzaminacyjnym z języka łacińskiego i kultury antycznej nie mogą pojawić się zadania polegające na dekodowaniu komunikatów językowych w formie audialnej, a pisemny charakter egzaminu wyklucza produkcję w formie fonicznej. W obrębie każdej grupy w arkuszu egzaminacyjnym znaleźć mogą się zadania otwarte i zamknięte. W zadaniach otwartych zdający samodzielnie formułują odpowiedzi, podczas gdy w zadaniach zamkniętych dokonują wyboru i wskazują prawidłowe rozwiązanie spośród podanych możliwości.

2.1. TŁUMACZENIE TEKSTU I ZADANIA DO TŁUMACZONEGO TEKSTU

Tłumaczenie tekstu to zadanie interlingwalne otwarte. Polega ono na dokonaniu, z wykorzystaniem słownika łacińsko-polskiego, przekładu tekstu łacińskiego na język polski. W tłumaczeniu zdający muszą zachować normy poprawnościowe języka polskiego. Rozwiązując zadanie translacyjne dekodują więc łacińskojęzyczny komunikat w formie graficznej i w takiej samej formie produkują tekst polskojęzyczny, który ma charakter informacyjny, a nie komunikacyjny.

¹⁰ Dla porównania, w arkuszu egzaminacyjnym w formule 2015 maksymalna liczba punktów możliwych do uzyskania wynosiła 60, w tym: 30 za tłumaczenie tekstu, 15 za test kulturowy i leksykalno-gramatyczny, oparty w całości na tematyce i słownictwie oryginalnego tekstu łacińskiego, 15 za wypracowanie z zakresu kultury antycznej, którego temat również musiał nawiązywać do tematyki tłumaczonego tekstu łacińskiego.

Tekst łaciński o długości 90–120 słów nie może wykraczać poza kanon określony w podstawie programowej¹¹. Nie musi być jednak tekstem oryginalnym, nowa formuła dopuszcza możliwość stosowania w procesie egzaminacyjnym tekstów autentycznych. Autentyczny tekst dydaktyczny (w tym egzaminacyjny) to taki, który oparty jest na tekście oryginalnym, ale zostały w nim wprowadzone zmiany polegające na usunięciu wybranych fragmentów lub uproszczeniu struktury gramatycznej i składniowej, z zachowaniem jednak tematyki, słownictwa i idiomatyki tekstu oryginalnego. Zadanie translacyjne w procesie egzaminacyjnym stosowane jest w celu sprawdzenia znajomości gramatyki języka łacińskiego (rozpoznawanie i tłumaczenie występujących w tekście form morfologicznych oraz struktur składniowych), umiejętności tłumaczenia tekstu łacińskiego (sporządzania przekładu poprawnego pod względem językowym) oraz umiejętności doboru, w przypadku wyrazów wieloznacznych, znaczenia odpowiedniego dla kontekstu i tematyki tłumaczonego tekstu.

Zadania do tłumaczonego tekstu łacińskiego mogą mieć charakter językowy lub kulturowy. Zadania językowe oparte są na leksyce zawartej w tekście, a ich głównym zadaniem jest sprawdzenie umiejętności rozpoznawania i tworzenia form morfologicznych oraz dokonywania transformacji w zakresie fleksji i struktur składniowych. Są to więc zadania intralingwalne, przede wszystkim otwarte. Druga wiązka obejmuje zadania kulturowe, które stosowane są w celu weryfikacji stopnia opanowania kompetencji interkulturowej, w tym przede wszystkim znajomości kluczowych zjawisk z zakresu kultury antycznej. Zadania te powinny być skonstruowane w taki sposób, aby odnosiły się do szeroko rozumianego kontekstu kulturowego. Pojawić się więc mogą tutaj zadania związane z tematyką tłumaczonego tekstu, życiem i twórczością autora lub kontekstem historyczno-literackim dzieła, z którego pochodzi fragment, na podstawie którego opracowany został tekst egzaminacyjny. Wiązka zadań kulturowych sformułowana jest w całości w języku polskim, w formie zadań zamkniętych lub otwartych. W zadaniach do tłumaczonego tekstu otwartych zdający udzielają odpowiedzi w języku polskim (zadania kulturowe) lub łacińskim (zadania językowe).

2.2. TEST GRAMATYCZNO-KULTUROWY

Podstawowym założeniem tej części arkusza egzaminacyjnego jest to, że zadania zarówno językowe, jak i kulturowe nie są związane z tłumaczonym tekstem łacińskim. Ich głównym celem jest sprawdzenie wiedzy i umiejętności z zakresu kompetencji językowych, kulturowych i społecznych. Pojawić się więc mogą tutaj zadania związane ze znajomością gramatyki łacińskiej (przede wszystkim rozpoznawanie oraz tworzenie form morfologicznych i struktur składniowych, dokonywanie transformacji i przekształceń w obrębie fleksji i składni), wszystkich

---

¹¹ W poprzedniej formule 2015 nie obowiązywał żaden ograniczony kanon tekstów. Tekst łaciński do tłumaczenia miał podobną długość (100–120 słów), jednak musiał mieć charakter oryginalny.

obszarów z zakresu kultury grecko-rzymskiej, określonych w podstawie programowej (mitologia, historia, historia literatury, filozofia, kultura materialna, życie publiczne i prywatne) oraz recepcji antyku (przede wszystkim dostrzeganie i wskazywanie wpływów języka łacińskiego i kultury antycznej na kulturę współczesną, interpretacja tekstów kultury odnoszących się do antyku). Zadania egzaminacyjne mogą mieć charakter zamknięty lub otwarty, interlingwalny lub intralingwalny. Może się w nich znaleźć także materiał ikonograficzny, ilustrujący zjawiska z zakresu kultury antycznej i jej recepcji. Ponadto rozwiązując tę część arkusza zdający powinni wykazać się umiejętnościami analizy zjawisk językowych i kulturowych, ich interpretacji uwzględniającej właściwy kontekst kulturowy, porównywania treści sformułowanych w języku łacińskim i polskim oraz dostrzegania kontynuacji i nawiązań do antyku występujących w języku polskim, kulturze współczesnej i przestrzeni publicznej.

2.3. ZADANIA INTERPRETACYJNE

Największą innowacją w arkuszu egzaminacyjnym w formule 2023 jest wprowadzenie dwóch, niezwiązanych tematycznie z tłumaczonym tekstem, zadań interpretacyjnych, które zastąpiły dotychczasowe wypracowanie. Argumentem przemawiającym za tym były wnioski wynikające z analizy wyników egzaminu w formule 2015¹², obserwacji członków zespołu egzaminatorów sprawdzających i oceniających arkusze oraz z opinii samych zdających, którzy wskazywali na niewystarczające dostosowanie liczby i długości zadań egzaminacyjnych do czasu trwania egzaminu. Na napisanie wypracowania zdający poświęcali mało czasu, przez co ich wypowiedzi często były chaotyczne, niestaranne, w wielu przypadkach niepoprawne merytorycznie lub ograniczone jedynie do pobieżnej analizy zamieszczonych w zadaniu tekstów źródłowych.

W zadaniach interpretacyjnych, z których każde ma wartość 5 punktów, nie oczekuje się od zdających formułowania długich wypowiedzi, ale sprawdzana i oceniana jest poprawność językowa odpowiedzi udzielanych w języku polskim. Głównym ich celem jest sprawdzenie wiedzy i umiejętności w zakresie:

- rozumienia i interpretacji tekstów kultury odnoszących się do antyku, z uwzględnieniem właściwego kontekstu kulturowego,
- umiejętności rozpoznawania i wskazywania obecności antyku w kulturze epok późniejszych,
- rozumienia i interpretacji zjawisk językowych i kulturowych związanych z obecnością lub przetworzeniem antyku w kulturze współczesnej,
- dostrzegania uniwersalnego charakteru motywów antycznych i sentencji łacińskich oraz wskazywania możliwości ich zastosowania w różnych dziedzinach współczesnego życia.

---

¹² Sprawozdania dotyczące wyników egzaminu maturalnego w poszczególnych sesjach egzaminacyjnych dostępne są na stronie internetowej Centralnej Komisji Egzaminacyjnej: <https://cke.gov.pl/egzamin-maturalny/egzamin-maturalny-w-formule-2015/wyniki/> (dostęp: 9.06.2023 r.).

Zadania te odnoszą się więc przede wszystkim do kwestii związanych z recepcją, żywotnością motywów antycznych oraz obecnością języka łacińskiego i elementów spuścizny grecko-rzymskiego antyku w kulturze nowożytnej. Jedno z zadań dotyczy tłumaczenia i interpretacji dewizy łacińskiej, a drugie związane jest z opisem, analizą i interpretacją materiału ikonograficznego przedstawiającego scenę historyczną lub mitologiczną. Schemat punktowania zadań interpretacyjnych przedstawia poniższe zestawienie¹³.

Tłumaczenie i interpretacja dewizy		Opis, analiza i interpretacja sceny	
Elementy podlegające ocenie:	pkt	Elementy podlegające ocenie:	pkt
Poprawne tłumaczenie dewizy.	1	Poprawne opisanie sceny wraz z rozpoznaniem kluczowych postaci.	1
Prawidłowa interpretacja dewizy.	1	Rozpoznanie i wskazanie mitu, do którego nawiązuje źródło.	1
Wyjaśnienie uniwersalnego charakteru dewizy.	1	Interpretacja źródła we właściwym kontekście kulturowym.	1
Wskazanie dziedziny życia, w której podana dewiza może mieć zastosowanie, wraz z uzasadnieniem swojego stanowiska.	1	Wyjaśnienie uniwersalnego przekazu sceny.	1
Spójna forma wypowiedzi i poprawność językowa.	1	Spójna forma wypowiedzi i poprawność językowa.	1
SUMA	5	SUMA	5

Prawidłowe rozwiązanie zadań z tej części arkusza wymaga od zdających analizy zjawisk językowych i kulturowych. W obydwu zadaniach, poza znajomością języka łacińskiego i kultury antycznej, niezwykle istotne są umiejętności związane z formułowaniem wniosków na podstawie analizy dewizy łacińskiej i materiału ikonograficznego oraz konstruowania logicznej i poprawnej pod względem językowym wypowiedzi w języku polskim. W tym aspekcie należy podkreślić formalno-kształcący, propedeutyczny charakter przedmiotu język łaciński i kultura antyczna. W komentarzu do podstawy programowej, autorstwa Aleksandry Kłęczar, możemy przeczytać, że „przedmiot ten ma charakter *stricte* edukacyjny, lecz także formacyjny, jako że pozwala uczniowi na pogłębioną refleksję nad człowiekiem i kulturą oraz nad kulturotwórczą rolą tradycji języka. Jednocześnie kształci on sprawność i umiejętność myślenia krytycznego oraz wypracowuje sprawności językowe, związane z uzyskiwaniem biegłości zarówno w języku łacińskim (w zakresie rozumienia tekstów i znajomości reguł gramatycznych

¹³ Opracowano na podstawie informacji dostępnych w *Informatorze o egzaminie maturalnym z języka łacińskiego i kultury antycznej od roku szkolnego 2022/2023*, s. 40–48.

języka), jak i w języku ojczystym (umiejętności translatorskie, tworzenie wypowiedzi komentujących i analizujących zjawiska językowe i kulturowe). W tym sensie nauczanie języka łacińskiego i kultury antycznej ma charakter ogólnohumanistyczny i przyczynia się do harmonijnego i szeroko rozumianego rozwoju intelektualnego ucznia”¹⁴.

3. FAZA PRZYGOTOWAWCZA, TESTOWANIE NOWEJ FORMUŁY EGZAMINU I SZKOLENIA DLA NAUCZYCIELI

Wprowadzenie nowej formuły egzaminu poprzedzone było szeregiem działań przygotowawczych, z których najważniejsze to opracowanie i opublikowanie *Informatora*, przygotowanie arkusza pokazowego oraz materiałów ćwiczeniowych, w tym arkusza próbnego. Wszystkie te materiały i ogólne informacje dotyczące egzaminów maturalnych w formule 2023 dostępne są na stronie internetowej Centralnej Komisji Egzaminacyjnej. Ważnym aspektem były także szkolenia dla nauczycieli i egzaminatorów¹⁵. Spośród działań przygotowawczych wspomnieć należy również o testowaniu zadań, które zostało przeprowadzone w grupie uczniów I Liceum Ogólnokształcącego im. Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie¹⁶. Wnioski płynące z tych testów wykorzystane zostały do dopracowania koncepcji nowej formuły egzaminu oraz do przygotowania materiałów szkoleniowych dla nauczycieli.

Testy diagnostyczne jednoznacznie pokazały, że dla uczniów najtrudniejsze były zadania gramatyczne, w tym przede wszystkim transformacje zdań. Uczniowie w zadaniach otwartych nieprawidłowo rozpoznawali struktury składniowe i formy morfologiczne, tworzyli niepoprawne formy fleksyjne, źle przekształcali zdania lub w wielu przypadkach nie udzielali odpowiedzi. W zadaniach zamkniętych z kolei duża liczba odpowiedzi udzielona została w sposób losowy i przypadkowy. Wiele problemów i błędnych rozwiązań pojawiło się także w przypadku zadania translacyjnego. Tłumaczenie tekstu jest czasochłonne i wymagające. Uczniowie nie radzili sobie z rozpoznawaniem występujących

---

¹⁴ Podstawa programowa kształcenia ogólnego z komentarzem. Szkoła ponadpodstawowa. Język łaciński i kultura antyczna, s. 103.

¹⁵ Odbyły się między innymi: zorganizowane przez Ośrodek Rozwoju Edukacji szkolenie „Egzamin maturalny – zmiany w wymaganiach egzaminacyjnych w roku 2023” (październik 2022 r.), zorganizowane przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Łodzi szkolenie „Egzamin maturalny z języka łacińskiego i kultury antycznej. Formuła 2023” (kwiecień 2023 r.) i koordynowane przez OKE w Łodzi szkolenie dla kandydatów na egzaminatorów z języka łacińskiego i kultury antycznej, w którym mogli wziąć udział nauczyciele zainteresowani uzyskaniem uprawnień egzaminatora (kwiecień 2023 r.).

¹⁶ Testy diagnostyczne zostały przeprowadzone dwukrotnie: w listopadzie 2020 r. i w grudniu 2022 r. w grupie uczniów trzeciej i czwartej klasy, realizujących podstawę programową 4-letniego liceum. W listopadzie 2020 r. wykorzystane zostały zadania zawarte w *Informatorze*, a w grudniu 2022 r. arkusz próbny, udostępniony przez CKE.

w tekście form i struktur gramatycznych albo źle je tłumaczyli. Częstym problemem było nieprawidłowe identyfikowanie i wyszukiwanie w słowniku form podstawowych słów lub dobieranie nieodpowiednich w danym kontekście polskich ekwiwalentów znaczeniowych. Ponadto nie wszystkie przekłady były sformułowane poprawnie pod względem językowym i nie zawsze w pełni oddana została treść tekstu łacińskiego. Oznacza to, że poza ewidentnymi błędami wynikającymi z niewystarczającej znajomości gramatyki, uczniowie mieli problem z praktycznym zastosowaniem podstawowych zasad techniki tłumaczenia tekstu. Nie zawsze też odpowiednio łączyli poszczególne frazy i nie rozpoznawali kontekstu kulturowego tłumaczonego tekstu, przez co zdarzały się przekłady niespójne lub nielogiczne. W uzyskanych w teście diagnostycznym danych nie było przykładów całkowicie niepoprawnych. W wielu przypadkach uczniowie prawidłowo tłumaczyli pojedyncze frazy, ale nie potrafili stworzyć spójnego tekstu ciągłego, w którym oddana byłaby treść i sens tekstu łacińskiego. Znacznie lepiej uczniowie poradzili sobie z zadaniami kulturowymi i interpretacyjnymi. W zadaniach z testu gramatyczno-kulturowego niepoprawne odpowiedzi zdarzały się rzadko, głównie w zadaniach otwartych, i spowodowane były prawdopodobnie brakiem znajomości wszystkich treści określonych w podstawie programowej. W zadaniach interpretacyjnych uczniowie często nie uwzględniali w swoich odpowiedziach uniwersalnego przekazu dewizy i sceny oraz podawali błędne lub nielogiczne uzasadnienie swojego stanowiska. W wypowiedziach zdarzały się błędy językowe. Rzadkie natomiast były pomyłki w tłumaczeniu dewizy lub opisywaniu sceny. Uczniowie nie zgłaszali problemów z brakiem czasu na rozwiązanie wszystkich zadań.

4. REKOMENDACJE DLA NAUCZYCIELI

Na podstawie dotychczasowych działań podjętych w sprawie wdrażania nowej formuły egzaminu maturalnego można sformułować kilka rekomendacji dla nauczycieli przygotowujących uczniów do egzaminu z języka łacińskiego i kultury antycznej. Po pierwsze należy w pracy dydaktycznej szczególną uwagę zwracać na kształtowanie i rozwijanie kompetencji translacyjnej uczniów. Zalecane ćwiczenia powinny być ukierunkowane na tworzenie poprawnego przekładu, pracę ze słownikiem łacińsko-polskim i doskonalenie umiejętności rozpoznawania i tłumaczenia poszczególnych form morfologicznych i typowych dla gramatyki łacińskiej struktur składniowych. Przygotowując uczniów do egzaminu należy wykorzystywać przede wszystkim materiały udostępniane przez Centralną Komisję Egzaminacyjną. Pomocne będą również dostępne na rynku wydawniczym podręczniki i inne publikacje zawierające materiały dodatkowe¹⁷.

---

¹⁷ Na przykład: J. RYBA, E. WOLANIN, *Arkusze maturalne. Język łaciński i kultura antyczna*, Kraków: Wydawnictwo Draco, 2023.

W przypadku opracowywania własnych materiałów i tekstów dydaktycznych należy uwzględnić kanon zawarty w podstawie programowej. Druga rekomendacja dotyczy kompetencji gramatycznej uczniów. Zaleca się stosowanie zróżnicowanych typologicznie ćwiczeń językowych, ułatwiających uczniom zapamiętywanie paradygmatów odmian, zrozumienie zasad użycia struktur składniowych oraz wykorzystywanie w praktyce zmemoryzowanych form i struktur. Doskonalona powinna być również umiejętność dokonywania transformacji gramatycznych, szczególnie w zakresie modelowych i typowych przykładów przekształceń. W doborze zakresu zagadnień pomocne będą zapisy podstawy programowej, która zawiera zamknięty katalog treści językowych.

Trzecia rekomendacja dotyczy nauczania kultury antycznej. Choć uczniowie lepiej radzą sobie z zadaniami z zakresu kultury, to jednak trzeba zwrócić uwagę, że relatywnie słabo wypadają zadania dotyczące historii, mimo że poziom szczegółowości pytań nie jest wysoki. Trzeba uwzględnić głębszą korelację treści nauczanych na lekcjach języka łacińskiego i innych przedmiotów humanistycznych, w tym przede wszystkim historii, języka polskiego, filozofii, itp. Szersze spojrzenie na kulturę antyczną i znajomość kontekstu historycznego i kulturowego ułatwi uczniom rozwiązywanie także innych zadań, w tym tłumaczenie tekstu łacińskiego. W procesie nauczania należy zwracać również uwagę na analizę i twórczą interpretację materiałów źródłowych, w tym ikonograficznych. Materiały źródłowe powinny stanowić punkt wyjścia do zaprezentowania przez zdających szerszego kontekstu kulturowego, uwzględniającego nie tylko wiedzę z zakresu kultury antycznej, ale także recepcję antyku i umiejętność dostrzegania i wskazywania związków językowych i kulturowych współczesnej kultury i polszczyzny z dziedzictwem grecko-rzymskiego antyku.

Ostatnie zalecenie nie dotyczy nauczanych treści *sensu stricto*, ale pewnych umiejętności związanych ze strategiami rozwiązywania zadań egzaminacyjnych. Należy zwracać uczniom uwagę na precyzyjne czytanie poleceń i rozwiązywanie zadań, zaczynając od przykładów typowych. Część popełnianych błędów wynika bowiem z braku uwagi i należytej dokładności. Precyzja i staranność szczególnie istotne są w rozwiązywaniu zadań gramatycznych i w tłumaczeniu tekstu. Przy sprawdzaniu i ocenianiu odpowiedzi uczniów powinny być brane pod uwagę także niestandardowe realizacje, o ile spełniają warunki określone w poleceniu zadania i są poprawne merytorycznie.

Adekwatność i skuteczność zastosowanych w nowej formule zadań będzie można ocenić najwcześniej po trzech latach. Wydaje się jednak, że wprowadzone zmiany sprawiają, że liczba i obszerność zadań jest lepiej dostosowana do czasu trwania egzaminu. Zmiana formuły egzaminu była także okazją do zorganizowania szkoleń dla egzaminatorów i kandydatów na egzaminatorów, co nie zdarza się często. Jednym z największych problemów egzaminu maturalnego z języka łacińskiego i kultury antycznej jest niewielka

liczba zdających¹⁸. W takiej sytuacji utrudnione jest prowadzenie badań diagnostycznych i ewaluacyjnych, a zupełnie niemożliwe staje się przeprowadzenie odpowiedniej standaryzacji. Na szczęście, przy obecnym stanie prawnym status języka łacińskiego i kultury antycznej jako przedmiotu maturalnego nie jest zagrożony. Wydaje się jednak, że jednym z głównych działań podejmowanych przez środowisko filologów klasycznych powinno być propagowanie wśród uczniów egzaminu maturalnego z języka łacińskiego i kultury antycznej. Wsparciem w tym zakresie byłoby szersze uwzględnianie tego egzaminu w postępowaniu rekrutacyjnym na najbardziej popularne kierunki. Być może także nowa formuła egzaminu okaże się bardziej przystępna i atrakcyjna dla potencjalnych zdających, co może przełożyć się na zwiększenie albo przynajmniej utrzymanie na stałym poziomie liczby zdających ten egzamin.

Janusz Ryba
Uniwersytet Jagielloński, Instytut Filologii Klasycznej
janusz.ryba@uj.edu.pl

---

¹⁸ W sesji egzaminacyjnej 2023 do egzaminu z języka łacińskiego i kultury antycznej w nowej formule przystąpiło 137 absolwentów 4-letniego liceum ogólnokształcącego, natomiast do egzaminu w starej formule 23 osoby. Dla porównania – w 2022 r. egzamin zdawały 153 osoby. Zob. <https://cke.gov.pl/egzamin-maturalny/> (dostęp 28.11.2023 r.).